

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І.С.

«_____» _____ 2023 р.

Реєстраційний №

«_____» _____ 2023 р.

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВОКАБУЛЯРУ КАНАДСЬКОГО
ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (З РОЗРОБКОЮ КОМПЛЕКСУ
ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ)

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗАМм-22
ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014.021 Середня освіта
(Англійська мова і література)
Будилко Марини Василівни

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент
Зоренко Ірина Станіславівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Будилко М.В., розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КАНАДИ	7
1.1. Періоди розвитку канадської англійської	7
1.2. Канадська англійська як національно-державний варіант мови	10
Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	18
2.1. Способи поповнення дивергентного фонду канадського варіанта англійської мови	18
2.2. Проблема семантичної варіативності.....	29
2.3. Комплекс завдань до вивчення лексичних особливостей англійської мови Канади.....	42
Висновки до розділу 2	46
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	52

ВСТУП

Дана магістерська робота присвячена дослідженню аспектів формування вокабуляру канадського варіанта англійської мови.

Дослідження проблем мовного регіонального варіювання дає змогу глибшого розуміння сутності англійської мови взагалі, тенденцій її розвитку, різнорівневої міжваріантної варіативності.

Регіональні особливості англійської мови, її канадського варіанта зокрема, привертала увагу таких мовознавців, як Н.М.Биховець, Ю.О.Жлуктенко, М.І.Мостовий, Б.Лавендовський, Дж.Панкхерст та багатьох інших.

На сьогоднішній день у світі існує багато країн, де дві мови є державними мовами. Канада – одна з них. Але якщо в інших країнах, які були свого часу колоніями, одна з державних мов рідна, а інша – залишилася від колоніальних часів, то в Канаді обидві офіційні мови – мови іммігрантів. Двомовність тут тісно пов'язана як із мовною політикою, так і з загальною політикою держави, оскільки існування в країні двох офіційних мов зачіпає інтереси всього населення. Це зумовлює **актуальність** обраної теми, яка визначається потребою більш глибокого розгляду національних варіантів англійської мови, необхідністю комплексного аналізу процесів, які протікають у їх вокабулярах та підсистемах вокабулярів зокрема.

Той чи інший статус мови в національному суспільстві певним чином впливає на неї як на засіб вираження національного уявлення про світ. Це пов'язане з тим, що перед мовою поставлена не тільки комунікативна мета, тобто слугувати засобом спілкування, але й когнітивна задача, тобто формувати, передавати та зберігати етнічні знання, які є особливою системою світорозуміння та емоційного реагування на світ. За допомогою мови передаються, примножуються, видозмінюються, а іноді й втрачаються елементи загальнолюдської культури, специфічні національні риси. При

цьому самі мовні елементи утворюються в конкретних мовленнєвих висловах, у формах спілкування, в науковій та художній літературі. Усі ці ознаки притаманні національним варіантам мови, яким є і канадський варіант англійської мови.

Метою роботи є дослідження лексичних особливостей при формуванні словника канадського варіанта англійської мови та розробка комплексу завдань до їх вивчення.

Намічені завдання дослідження:

- проаналізувати періоди розвитку англійської мови в Канаді, її статус у цій країні;
- визначити способи поповнення дивергентного фонду канадської англійської;
- виявити особливості міжваріантної семантичної варіативності;
- розробити комплекс завдань до досліджуваної теми.

Об'єкт дослідження – вокабуляр канадського варіанта англійської мови.

Предмет дослідження – лексико-семантичні особливості при його формуванні як національно-державної сутності.

Матеріалом дослідження стали лексичні одиниці, канадизми, добрані з тлумачних словників та інтернету.

У роботі використовуються такі **методи** дослідження:

- метод аналізу наукової літератури;
- порівняльний аналіз;
- описовий метод;
- аналіз словникових дефініцій.

Теоретичну значущість роботи становить розробка окремих аспектів теорії регіонального варіювання, лексикології, семасіології.

Практичне застосування матеріалів дослідження можливе на практичних заняттях, факультативах із теорії мови.

Робота **складається** із вступу, двох розділів, висновків, списку скорочень, списку використаної літератури.

Обсяг роботи – 51 сторінка. Використані джерела – 50 позицій.

РОЗДІЛ 1. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КАНАДИ

1.1. Періоди розвитку канадської англійської

Історія англійської мови Канади починається з кінця XV століття – з моменту проникнення на територію майбутньої канадської держави носіїв англійської мови, вихідців із Великобританії. Дослідження історії англійської мови Канади дозволило виділити в ній три головні періоди її розвитку [1, с. 6-8]:

- перший – кінець XV століття – 1763 р. (проникнення європейців на територію Канади та період англо-французького суперництва);
- другий – 1763-1867 рр. (період англійського колоніального панування);
- третій – 1867 р. – до теперішнього часу (капіталістичний розвиток Канади, створення та вдосконалення єдиної загальноканадської держави).

Кожен із цих періодів має свою специфіку.

У першому періоді для мовної ситуації в Канаді було характерне співіснування низки європейських (англійської, французької, португальської, німецької) та аборигенних (індіанських та ескімоських) мов. Їхньому змішанню перешкоджала рідкісна заселеність країни. Жодна з названих мов не виявляла ознак домінування. Англійська мова в цей час існувала в Канаді у вигляді розрізнених діалектів, перенесених з Британських островів, які вже в той час набували рис, що відрізняють їх від цих же діалектів у себе на батьківщині. Проте чітко окреслених діалектних зон щодо Канади немає [16, с. 46].

Мовна ситуація другого періоду значно ускладнюється. Отримавши у 1763 році французькі колонії у Канаді – Нову Францію та острів Кейп-Бретон, Великобританія починає проводити політику швидкої асиміляції

франкоканадців. Офіційною мовою колонії Квебек було оголошено англійську, незважаючи на те, що французьке населення становило понад 60 тисяч, а англійців було лише 400-600 осіб. Однак побоювання поширення ідей незалежності, викликане визвольним рухом у тринадцяти південних колоніях, змушує колоніальну верхівку тимчасово відмовитися від політики вибудовування асиміляції франкоканадців. Еміграція до Канади лоялістів після перемоги США у війні за незалежність підвищила питому вагу англійців. Це спричинило відродження планів асиміляції франкоканадців. Один із діячів того часу висловлювався за введення обов'язкової англійської мови, безкоштовних шкіл і судочинства в колонії тільки англійською мовою [1, с. 7].

У другому періоді англійська мова займає домінуюче становище, фактично забезпечивши функції єдиної офіційної мови багатомовної колонії. У цей час відбувається формування діалектів англійської мови Канади (англійська мова на Ньюфаундленді, у Приморських провінціях та Верхній Канаді), закладаються їх місцеві особливості. З початку ХІХ століття англійська мова в Канаді почала розвиватися у напрямі, що відрізняється від напряму його розвитку на Британських островах, вважав М.Скарджілл. Джерелом її була англійська мова кінця ХVІІІ століття, що існувала в Англії, Ірландії та Шотландії, яку привезли до Канади іммігранти початку ХІХ століття [45, с. 10-11].

Мовна ситуація у третьому періоді ускладнюється ще більше [13; 26; 35]. Ще у першому періоді серед жителів Канади з'явилися німці. У війні 1812 року за Канаду бився італійський батальйон. Згодом британський уряд запропонував його солдатам гомстеди. У перші роки існування Домініону в країні з'явилося багато іммігрантів небританського походження. Серед них були вихідці як із Західної, так і з Східної Європи. З 60-х років ХІХ століття в Канаду почали в'їжджати голландці. У 70-ті роки з'явилися переселенці зі скандинавських країн – норвежці, шведи, ісландці, датчани. З 1894 року до

Канади в'їжджають українці. У перші роки ХХ століття почалося масове переселення поляків, угорців, литовців, латишів та представників інших народів. Таким чином, вже напередодні створення Домініону Канада була країною, жителі якої розмовляли багатьма мовами.

Тим не менш, в акті про Британську Північну Америку, який проголосив створення Домініону Канада, визнавалося лише право користування англійською або французькою мовою в федеральному парламенті, законодавчому органі Квебеку, судах Квебеку. Головною метою цього, на думку Р.Джоя [30], був захист прав англосмовної меншини у французькому Квебеку. Незважаючи на існування законів, що стосувалися прав франкоканадців на рівне користування своєю мовою, з 1760 р. перевагу в Канаді віддавали англійській [30, с. 9]. Мови іммігрантських національних меншин у найкращому разі просто ігнорувалися. Значно частіше представників національних меншин, які прибували до Канади, змушували приймати культурні норми англоканадців, у тому числі й їхню мову.

Нова конституція – Акт про Канаду, що набула чинності в Канаді 1982 році, являє собою лише перекроєний на новий лад Акт про Британську Північну Америку [33; 45]. Незважаючи на те, що в третьому періоді державними мовами Канади були офіційно оголошені англійська та французька, насправді перша з них, як і раніше, зберігає за собою домінуюче становище.

Носії інших мов, крім французької, розсіяні по всій території країни, або у кращому випадку утворюють окремі острівці, не надаючи помітного впливу, як на англійську, так і на французьку мови Канади, хоча й вносять певну своєрідність у загальну мовну картину.

Третій період характеризується створенням національного варіанта англійської мови в Канаді в процесі консолідації англоканадської нації [1; 16].

1.2. Канадська англійська як національно-державний варіант мови

Як зарубіжні, так і вітчизняні лінгвісти довго не визнавали за англійською мовою Канади статусу національного варіанта. Вона вважалася:

- діалектом американської англійської [12, с.136];
- варіантом американської англійської [15, с. 233];
- британською англійською із впливом американського варіанта [40, с. 9];
- гібридом чи сплавом британського та американського варіанта [1, с. 13].

Тож, як видно, соціолінгвістичний статус англійської мови в Канаді визначався по-різному.

Щоб зрозуміти сутність англійської мови Канади, доцільним і корисним мог би стати її розгляд в історичному ракурсі. Завдання це дуже нелегке, оскільки історія англійської мови в Канаді ще мало вивчена. Небагато публікацій, що стосуються питань діахронії канадської англійської, або надто фрагментарні, або дуже поверхові. Єдино авторитетним джерелом щодо цього слід вважати історичну лексикографію [19; 21], успіхи якої у Канаді досить значні. Зібрані в історичних словниках дані можуть послужити надійною основою, спираючись на яку можна зрозуміти сутність і напрямок еволюційних процесів, що відбуваються в канадській англійській з кінця XV століття до наших днів, а отже, і пізнати основні ознаки цієї форми існування англійської мови, що визначають її лінгвістичну сутність [23; 27].

Процеси диференціації мов, зазвичай, обумовлені соціально-історичними умовами життя суспільства. Одну з найважливіших ролей у цьому відношенні грає відокремлення частини мовного співтовариства (в даному випадку англійської), яке з різних соціально-історичних причин ділиться на дві або більше комунікативних єдностей, які поступово виробляють кожен свою особливу норму мови або особливий узус. Спочатку зміни відбуваються лише на рівні узуса, потім йдуть зміни інших аспектів, зокрема системи мови [8, с. 344]. При цьому паралельно з внутрішніми

еволюційними процесами важливу роль відіграють у всіх подібних випадках входження мови в різні нові лінгвістичні ситуації і вступ її в контакт із низкою інших мов, що не торкалися її до відокремлення.

У вітчизняній лінгвістиці устоялася точка зору, згідно з якою канадська англійська є одним з національних варіантів англійської макросистеми, що функціонально рівнозначний американському, британському, австралійському варіантам [2; 10]. Ця ж думка розповсюджена зараз і в канадській лінгвістиці [14, с. 50].

Необхідно зазначити, що в закордонному мовознавстві взагалі за останні десятиліття зміцнилася думка про англійську мову Канади як особливий різновид [20; 34].

Першими сигналізували про відхилення від загальноанглійських норм переселенці з Британських островів, які заговорили про забрудненість мови Канади і вгледіли основну причину цього в американському впливі на канадську школу. М.Оркін зазначав, що термін *Canadian English* вперше вжив А.Гейкі в одному із своїх виступів, охарактеризувавши її як зіпсований діалект, що утворюється у населення і поступово проникає в пресу, погрожуючи перетворитися на мову, яка буде дуже відрізнятися від мови, поширеної в Британії [40, с. 9]. Він перший порушив питання про необхідність вивчення англійської мови Канади. Якщо доти канадську англійську зазвичай ототожнювали з англійською чи в найкращому разі розглядали як різновид британської, то з кінця XIX століття починає поширюватися думка про значну схожість канадської з американською англійською.

Серед сучасних дослідників першим заговорив про англійську мову Канади як про специфічне, самобутнє утворення Ф.Прістлі [42]. Визнаючи, що вплив як американської, так і британської англійської був однаково сильним, він звернув увагу те що, що зростала самосвідомість канадців, і прагнення зберегти свій національний характер поклали цим

обом впливам відомі межі. Перша половина ХХ століття, писав Ф. Прістлі, викликала появу особливого канадського національного характеру та особливої канадської мови [42, с. 78-79].

У 50-ті роки стимулом до подальшого розвитку досліджень канадської англійської послужило створення Канадської лінгвістичної асоціації. Серед великої кількості публікацій не можна не відзначити серію робіт У.Евіса, який від розгляду мови Канади як продовження північного діалекту США [14, с. 14] дійшов кінцевого висновку про те, що англійська мова всієї Канади не є ні американською, ні британською, а являє собою комплекс, який відрізняється від них обох багатьма особливостями словника, граматики та вимови [14, с. 55]. Тезу про самостійність англійської мови Канади, що зберігається всупереч зростаючому впливу США, відстоює і М.Скарджіл [45, с. 613-614], який вказував на необхідність створення історії канадської англійської і вважав, що питання її походження необхідно вирішувати окремо для різних регіонів Канади. У цей період тривало накопичення фактів про фонологічні особливості КА, зокрема на Ньюфаундленді [46], у Британській Колумбії [23], у Новій Шотландії [50], у Монреалі [26]; не припинялося зіставлення КА та АМА [13; 14].

Одним із важливих проявів інтересу до місцевих особливостей мови є розвиток лексикографії. Якщо не рахувати «Western Canadian Dictionary and Phrase Book», то канадські словники, як зазначає Н.М.Биховець, почали з'являтися тільки в 60-ті роки, коли вийшла серія словників канадської англійської [1, с. 12].

Великим досягненням канадської історичної лексикографії слід вважати виданий у «Словник канадизмів на історичних принципах» (A Dictionary of Canadianisms on Historical Principles) за редакцією У. Евіса [21], складений на основі суцільної обробки пам'яток писемності Канади починаючи з кінця XV століття.

Результати подальших досліджень, що охопили всю територію країни, у 70-ті роки продовжували публікуватися як в окремих статтях, так і в монографічних роботах про канадську англійську. Великий інтерес, наприклад, представляє книга М.Оркіна «Канадсько-англійська мова» [40]. Незважаючи на те, що її автор не був професійним лінгвістом, йому все ж таки вдалося дати всебічний опис особливостей вимови, граматики та лексики англійської мови Канади, її походження та розвитку. Книга особливо цінна своїм фактичним матеріалом. У книзі М.Скарджила «Коротка історія англійської мови Канади» [45] ставилося аналогічне завдання: але незважаючи на професійний лінгвістичний підхід, вона виявилася менш інформативною, ніж книга М.Оркіна, і може розглядатися лише як перша, та ще далеко не ґрунтовна заявка на цю тему. Головна увага у ній звертається на лексичні особливості канадської англійської мови.

Праця Р.Макконелла «Наш голос. Канадська англійська та її становлення» [35] дає опис лексичних, фонетичних, граматичних і орфографічних особливостей мови Канади, де виділяються характерні явища в мові різних її провінцій.

Що ж до територіальних діалектів, то в канадській лінгвістичній літературі висловлюються дуже суперечливі погляди.

Одні стверджують, що територіальних діалектів тут взагалі немає, і протягом усієї країни англійська мова однорідна [42, с. 75]. У той самий час збереглися свідчення, що у першій половині ХІХ століття діалектні відмінності Канади були звичайним явищем, підтримуючись, очевидно, інтенсивним припливом носіїв відповідних діалектів із метрополії. Але зростання внутрішньої міграції населення в періоди криз і під час світової війни посилювало процеси мовного нівелювання, що й стимулювало появу думок, виражених Ф.Прістлі [42].

Інші виділяють певні регіональні відмінності:

- Р.Макконнелл відзначає місцеві особливості в англійській вимові Ньюфаундленду, Приморських провінцій, у північних районах країни, на тихоокеанському узбережжі [35, с. 5];

- М.Вонамейкер, закликаючи досліджувати канадський варіант англійської мови, вважає за необхідне розглянути окремо діалекти Приморських провінцій, Онтаріо, канадського Заходу [47];

- У.Авіс знаходить відмінності у долинах річок Оттава і Ред-Рівер, і навіть на півдні провінції Альберта і острові Ванкувер [14, с. 62].

Особливо підкреслюється унікальність діалекту Ньюфаундленда, відмінність англійської мови на Кейп-Бретоні від англійської мови на решті Нової Шотландії [47, с. 109].

Дж. Хьюсон стверджує, що жителі Ньюфаундленду, як і квебекці, в силу давнини колонізації цієї частини Канади, є особливою нацією, яка говорить особливою місцевою мовою. Існує думка, що члени парламенту, що представляють Нью-Фаундленд, є єдиними його членами, які не говорять жодною з двох офіційних мов Канади [27, с. 34].

Дані про діалектну варіативність канадського варіанта англійської мови дозволили І.Прінглу висловити думку, згідно з якою останній є найбільш різномірним національним різновидом англійської мови [43, с. 185].

Таким чином, територіальна варіативність у канадському варіанті англійської мови існує, але її ще слід досліджувати.

У структуру канадського варіанта англійської мови входить також такий важливий компонент, як повсякденна розмовна мова, представлена різними регістрами (від просторіччя, соціальних діалектів і професійних підмов до літературної розмовної мови), що містить безліч специфічно канадських явищ, які поступово проникають у літературну мову. Однак і тут багато ще залишається недослідженим. Мало вивчено англійську мову сільського населення Канади. Особливості англійської мови міського населення серйозно досліджувалися лише в Оттаві та Ванкувері. Крім того,

англійська мова є другою мовою переважної більшості франкомовних канадців, а також етнічних іммігрантських меншин та корінного населення Канади. Безсумнівно, що англійська мова, якою розмовляють франкоканадці, а також представники національних меншин, має свої особливості на всіх рівнях. І ці різновиди ще мало досліджені [43, с. 185].

Висновки до розділу 1

Історія англійської мови в Канаді починається з моменту проникнення на територію майбутньої канадської держави носіїв англійської мови, вихідців із Великобританії. В ній виділяються три головні періоди: період проникнення європейців на територію Канади та період англо-французького суперництва (кінець XV століття – 1763 р.); період англійського колоніального панування (1763-1867 рр.); період капіталістичного розвитку Канади, створення та вдосконалення єдиної загальноканадської держави (1867 р. – до теперішнього часу). Кожен із цих періодів має свою специфіку.

Перебільшуючи різницю між канадським та американським різновидами мови, канадські мовці вважали, що британський варіант є переважним. Тому мова державних установ, преси, радіо, навчальних закладів тяжіє до британського стандарту, часом навіть наслідує його. Але географічна близькість США звичайно не може не впливати на мовні звички усіх прошарків населення Канади.

Національно марковані одиниці англійської мови Канади визначаються як канадизми. Це слово, вираз (словосполучення) або значення, що виникло в Канаді або характеризується чітко канадським вживанням, хоча воно може вживатися і в інших країнах.

Канадський національний варіант англійської мови розглядається як різновид, що має свої особливі структурні риси. До його складу входить власний варіант літературної мови з місцевою мовною нормою, що

поширюється через систему освіти та засоби масової інформації навіть на ті території Канади, які відрізнялися локальною своєрідністю мови, близькою до статусу діалектної.

Під час аналізу лексики канадської англійської виникає проблема розгалуження канадизмів та американізмів. Частина спільної для американської та канадської англійської мови дивергентної лексики сягає ще періоду нерозмежування північноамериканських колоній Великобританії, і тепер вже важко встановити, на якій території певні одиниці з'явилися, тим більше, що й після створення США між ними й Канадою довго не було точного кордону. Та й після цього спілкування через кордон, що з'явився, протягом тривалого часу було досить вільним, що не могло не сприяти швидкому поширенню лексичних інновацій. Спільність природних умов, фауни і флори, топографічних і кліматичних особливостей обох країн часто викликала до життя однакові позначення тих самих об'єктів.

Згодом процес розвитку англійської мови в Канаді став значно відрізнятися від процесу на Британських островах, а потім і в США. Нова англійська територія набувала власних рис, запозичувала лексику корінного населення, з яким колоністам довелось спілкуватися, вводила нові слова й нові значення вже існуючих слів. Як результат англійська мова значно збагатилася своїм словниковим складом. При цьому морфологія та синтаксис залишалися майже незмінними, а англійська мова в Новому Світі новою мовою не стала й нової якості не набула.

У лінгвістичній літературі відстоюються такі погляди на те, що є сучасною англійською мовою Канади:

- 1) британська англійська; або британська з елементами американського варіанта мови (Гейкі, Монро);
- 2) американська англійська, занесена до Канади лоялістами (Блумфілд);
- 3) гібрид британської та американської англійської (Дін);

4) сплав британської та американської англійської, що має яскраво виражені власні особливості (Авіс, Скарджіл, Прістлі, МакКоннелл).

У той же час серед канадських лінгвістів все більше зміцнюється погляд на свою мову як на особливий різновид, який відрізняється від усіх інших варіантів.

Для вітчизняної регіоналістики характерний погляд на канадську англійську як на національно-державну сутність, як на повноправний варіант англійської мови.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Способи поповнення національно-специфічного фонду канадського варіанта англійської мови

Національно-специфічна лексика є дивергентним [34, с. 103] фондом канадської англійської.

Переважає більшість канадизмів у семантичному плані однозначні. Двозначних одиниць значно менше, а по три значення й більше трьох значень має зовсім невелика кількість канадизмів [36; 48].

Значний процент канадизмів складають іменники та субстантивні словосполучення. Дієслівних канадизмів теж досить багато, з них деякі – часткові канадизми, що виникли в результаті семантичного зміщення, що зберегли значення, яке згодом застаріло у Великобританії, або виходило до діалектів Великобританії. Прикметників серед канадизмів, що увійшли у вжиток, небагато, з них більшість – повні канадизми [1, с. 18].

Основним джерелом поповнення канадської англійської лексичними дивергентами було словоскладення. Включалися в дію також додаткові методи – скорочення, зворотне словотворення. Засобами морфологічного словотвору створено більшість канадизмів. Маються також одиниці, утворені шляхом лексико-семантичного словотвору, та одиниці-запозичення з інших мов та діалектів Британії.

Дивергентний фонд канадизмів поповнювався і продовжує поповнюватися переважно за рахунок власного словотвору. Розглянемо основні його типи на прикладах, добраних з авторитетних лексикографічних джерел [18; 19; 21; 33].

Словоскладення

Цей метод був і є найпродуктивнішим серед повних канадизмів.

На ранньому етапі словоскладенням створювалися головним чином канадизми-іменники, крім деяких прикметників (наприклад, *snow-blind* «уражений сніговою сліпотою»). Більшість канадизмів-складних слів сформувалося шляхом лексикалізації вільних словосполучень [28, с. 158], наприклад:

wild goose «канадська казарка»;

white bird «пуночка».

Лексикографічні джерела реєструють їх зазвичай на різній стадії злиття, що відображається у графічному оформленні, наприклад:

thick woods / thickwoods «дрімучий ліс».

Деякі словосполучення раннього періоду пізніше реєструються вже у злитній формі: *musk-ox* «вівцебик». До складу канадизмів-складних слів можуть входити і запозичення та інші канадизми-слова, наприклад:

moose з індіанської > *moose-skin* «шкіра американського лося»;

moose-nose «страва з верхньої губи американського лося»;

caribou з індіанської через французьку > *caribou tongue* «страва – язик карібу»;

calumet > *calumet bailee* «танок під час куріння трубки миру»;

birchrind «береста»;

birchrind canoe «каное з берести».

За моделлю N+N було утворено немало ранніх канадизмів-складних іменників, наприклад:

ice-chisel «інструмент для різання льоду»;

shore-ice «льодовий припай»;

spring bird «співучий горобець».

За моделлю A+N також виникли складні іменники, наприклад:

thickwoods «дрімучий ліс»;

grizzly bear «ведмідь грізлі»;

white fox «песець»;

red pine «сосна смолиста».

Модель Gerund + N дала такі канадизми:

trenching-tool «інструмент для різання льоду»;

travelling spectacles «окуляри від снігової сліпоты».

Інші канадизми цієї моделі мають компонент N, що вказує на місце, де виробляється дія, що виражається першим компонентом:

trading room «приміщення, де проводиться обмін хутра на товари»;

carrying place «волок».

Оскільки розмежування складного слова та словосполучення в сучасній англійській мові становить значні труднощі [11; 39], складні одиниці-канадизми ми ділимо на дві групи:

1) Власне складні слова, котрим характерно: функціонування у мові як готових відтворюваних одиниць, а не утворених в акті спілкування; семантична цілісність; здатність передавати одне складне, номінативно нерозчленоване поняття; фонетична та графічна цільнооформленість [28, с. 141-142].

Багато канадизмів, що входять до цієї групи, утворені за моделями:

$N + N \rightarrow N$, наприклад:

ice-axe «інструмент для різання льоду»,

river-driver «плотогон»;

$A+N \rightarrow N$:

bighorn «сніговий баран»,

white-head «білоголовий орлан».

Одиничними утвореннями представлені моделі:

$V+N \rightarrow N$: *carry-place* «річковий волок»;

$A+N \rightarrow A$: *French-Canadian* «франкоканадський»;

$N+A \rightarrow A$: *salt-burned* «з'їдена сіллю (про рибу)».

Іноді складне слово утворюється за аналогією, наприклад, *scare-wolf* «опудало (від вовків)» за зразком від *scare-crow* опудало (від ворон)».

2) Складні найменування другої групи більш численні. Вони теж володіють семантичною цілісністю і передають єдине поняття, мають один об'єднувальний наголос, але пишуться окремо. Останнє може свідчити про різні стани: або графіка відстає від процесу семантичного перетворення словосполучення на цілісне слово, або цей процес ще не закінчився (28, с. 143).

Найбільш продуктивні моделі другої групи:

N + N, наприклад:

Canada bird «білошийна горобина вівсянка»;

A+N:

curly maple «клен цукровий»,

white sheep «снігова коза»;

N's + N:

land's height «вододіл»,

sheriff's sale «розпродаж на торгах»;

N of N:

journal of occurrences «поточний журнал факторії».

Нечисленні утворення моделі N + N: *cock and hen* «піщана черепашка» та інші.

Переважна більшість найменувань другої групи – еквіваленти іменників. Лише деякі можуть функціонувати як прислівники:

across the border, across the line(s) «у США»,

down East «у Новій Шотландії».

Декілька утворень цього типу (найчастіше моделі V+N) використовуються як дієслова:

make fur «ловити капканом»,

make camp «робити привал»,

rub noses «вітати друзів (про ескімосів)».

Більшість таких найменувань має прозору семантичну структуру:

dog harness «збруя для собак»,

flat sled «нарти без полозів»,

paper town «уявне місто».

У складних найменуваннях, специфічних для канадської англійської переважно використовуються одиниці загально-англійські:

beaver root «водяна лілія»;

partridge hawk «кречет».

У творенні композитів можуть брати участь повні та часткові канадизми, наприклад:

berry pemmican «суміш пеммікана з ягодами»,

Chinook canoe «велике індіанське каное» (де *Chinook* – повний канадизм, *canoe* – американізм).

У багатьох складних найменуваннях серед компонентів знаходимо американізми, наприклад:

corn-shelling bee «допомога сусідам у луценні кукурудзи» (де *corn-shelling* – повний американізм «луцення кукурудзи», *bee* – канадизм «спільна робота на допомогу сусідам»).

Афіксація

Афіксація серед канадизмів раннього періоду була значно менш продуктивна, ніж словоскладення. За допомогою афіксів утворено невелика кількість слів [19; 21; 49]. Більшість з них суфіксальні іменники:

sealer «мисливець на тюленів»;

floater «поплавець з тюленьої шкіри»;

carioling «їзда на санях».

Іменники з суфіксом *-(i)an* спочатку виникли, мабуть, як прикметники, а пізніше переосмислилися в означення осіб, які мають відношення до місцевості, що вказується коренем:

Acadian «акадієць»;

Canadian «абориген Канади (індіанець або ескімос)»;

Canadian «франкоканадець».

Від складних і афіксальних слів утворюються вторинні деривати – канадизми:

snow-blind «уражений сніговою сліпотою» > *snow-blindness* «снігова сліпота»;

furrier «мисливець на хутрового звіра» > *furriery* «полювання на хутрового звіра».

Суфіксальних канадських утворень переважна більшість, префіксальних зовсім небагато [18; 38]. У процесі словотворення використовувалися суфікси:

іменників: *-ing, -er, -ite, -ism, -ery, -ia, -ist, -age, -ship, -dom, -eer, -tion, -iana, -ness, -ian*;

прикметників: *-ed, -ian*;

дієслів: *-ize*.

Одним із найпродуктивніших був суфікс *-ing*, з яким створювалися позначення дії, процесу або роду діяльності:

portaging «перетягування човнів волоком»,

tobogganing «катання на санях»;

sealing «полювання на тюленів»,

lumbering «лісовий промисел».

Рідше це були предмети, отримані внаслідок дії, вираженої основою:

whiting «обкурене дерево».

Настільки ж продуктивний суфікс *-er*, що утворює похідні від загально-англійських слів:

canaller «робочий на прокладці каналу»,

woodser «робочий, що заготовляє для факторії паливо».

Менш продуктивні суфікси:

-ite:

Canadite «канадець»,

Caribooite «золотошукач з Карибу»,

Mackenzieite «прихильник У.Л.Маккензі»;

-ism:

Yankeeism «американізм»,

Ryersonianism «погляди Райерсона та його послідовників»,

Gourlayism «політика, що проводилася Р.Гурлеєм»;

-ist:

confederationist «прихильник конфедерації»,

annexationist «прихильник приєднання Канади до США»;

-ery:

pinery «сосновий бір»,

potashery «місце виробництва поташу»,

ashery «те саме»,

-age:

slidage «лісосплавний канал біля водоспаду»,

stumpage «оплата за право валити ліс»;

-ia:

у географічних назвах *Albertia*, *Cabotia*, *Rupertia*, *Canadia*, що згодом вийшли з вживання.

Суфікс *-ship* використовується для вираження значення майстерності в чому-небудь: *canoemanship*.

Серед прикметників із суфіксом *-ed*, крім *bluenosed* «що відноситься до Нової Шотландії» і *corduroyed* «зроблений із колод», переважають ад'єктивовані дієприкметники.

Дієслівний суфікс *-ize* використовується з каузативним значенням: *canadianize* «робити(ся) канадським».

Префіксальних дієслів серед канадизмів не виявлено. Префікси використовувалися для творення іменників і прикметників, наприклад:

anti-:

anti-union «що виступає проти об'єднання Канади»,
anti-British «що виступає проти британського панування в Канаді»,
anti-Confederate «що виступає проти конфедерації»;
anti-responsible «противник відповідального уряду»;
 un-:
unlocated «незайнятий (про ділянку)».

Конверсія

Творення канадизмів у вигляді конверсії від загальноанглійських слів теж відрізняється значною активністю [21; 44]. У ранній період здебільшого це модель N > V:

raft «пліт» > *to raft* «плисти на плоту»;
cariole «тип легких саней» > *to carirole* «їхати у санях»;
scalp «скальп» > *to scalp* «скальпувати».

Рідше зустрічається модель V > N:

to harp «ставити капкан» > *harp* «капкан».

Пізніше також утворювалися одиниці за продуктивними моделями [19; 45]:

N → V:

а) з орудним значенням:

toboggan «їхати на санях»,
sluice-fork «працювати інструментом тієї самої назви»;

б) з локативним значенням:

round «ловити в загонах» від *round* «загін»;

в) з причинно-наслідковим співвідношенням:

blaze «робити зарубку на дереві, знімати шматок кори» (від *blaze* «зарубка»).

V → N зі значенням:

а) дії:

overhale «переоблік» (від *overhaul* «ретельно перевіряти»);

б) результату дії: *flanker* «іскра з труби чи багаття» (від *flanker* «світитися, сяяти»).

Від поєднань дієслова з постпозитивом утворено іменники:

break-up «весняне танення льоду на водоймах»;

fit-out «спорядження експедиції»;

wash-up «намив золота за одну промивку».

N → Adj:

butternut «коричнево-горіховий (про колір)»,

glare «гладкий, прозорий і слизький (про льоду)».

Від інших моделей конверсійні канадизми нечисленні.

Скорочення

Серед канадизмів-скорочень маютья усічення основи (найчастіше кінця) [1, с. 33], наприклад:

con < *concession* «земельна ділянка з сеньйорії»,

Husky-maw > *Husky* «ескімос»,

klooch < *kloochman* «індіанка» (з чинук).

Усічення початку вихідного слова спостерігається в

Skimo < *Eskimo*,

breed < *half-breed*.

Скорочення середини слова виявлено лише в *midman* < *middle-man* «середній весляр».

У результаті скорочення могли з'являтися дублети:

slumgullion «щось липке, в'язке» від *slum* «грунт гумбо».

Слова *breed*, *Skimo*, *Rad* (*Radical*) є сленговими дублетами відповідних повних слів.

Активною у скороченні є також аббревіація, наприклад:

C. E. < *Canada East*,

C. W. < *Canada West*.

Менш репрезентативним є такі типи скорочень:

телескопія – *permanent frost* > *permafrost* «вічна мерзлота» ;

еліпс – *Halifax currency* > *Halifax* «грошова система Нижньої та Верхньої Канади».

Ініціальні аббревіатури широко використовуються в поєднаннях з повними словами: *N.W. canoe* «каное з берести» (поширене на північному заході Канади).

Лексико-семантичне словотворення

Прагнення економії мовних засобів нерідко примушує мову уникати кількісного збільшення одиниць плану висловлювання і, використовуючи зняття неоднозначності плану змісту мовних одиниць при породженні тексту, звертає номінативну діяльність у русло вторинної номінації – до переосмислення наявних у мові номінативних засобів [1; 2; 19]. Ці процеси призводили до виникнення часткових канадизмів — лексичних одиниць, які мають лише частину смислової структури специфічної для КА. Так, деякі види канадських рослин та тварин нагадували зовні види, що існували у іммігрантів на батьківщині, і тому їх назви легко переносилися на нові об'єкти. Прикладами таких лексико-семантичних дивергентів – одиниць, що розходяться із загальноанглійськими в плані змісту, але зберігають спільність у плані вираження, можуть бути:

deer «олень карибу»,

rat «ондатра»,

rabbit «американський заєць»,

cypress «сосна жорстка».

Це один із найбільш продуктивних способів творення канадизмів у певний період історії канадського варіанта англійської мови, коли канадизми виникають шляхом зсуву в значенні загально-англійських слів, повних чи

часткових канадизмів, власних імен, повних чи часткових американізмів [1, с. 34-35].

Змінам значення піддавалися такі слова та словосполучення, як:

free trader «хутроторговець»,

beat the path «прокладати шлях попереду собачої упряжки».

Звуження значення часто відбувалося одночасно з перетворенням загальноновживаного слова на професійний термін (у різних промислах):

cabin, lodge «хижа бобра»,

syruip «сироп з кленових дерев»,

leather «оленяча шкура»,

allowance «товари, що видаються службовцям на додаток до жалування»,

fat «жири тюленя».

Розширення значення спостерігається в таких словах:

bush «ліс, зарості»,

rum «будь-який спиртний напій».

Прикладами метафоричного перенесення найменування є наступні:

rattle «невеликий водоспад» (схожість звучання),

sucker «тварина чучукан» (схожість зовнішньої форми),

bridge «сніговий перемет, льодовий міст через річку, затоку» (схожість функції),

hound «качка-морянка» (за подібністю крику з гавкотом собаки);

pancake «молоді крижини» (подібність форми).

Метонімічні перенесення серед канадизмів теж зустрічаються, але вони менш численні:

carriage «транспортування човнів» (перенос дії на місце її здійснення),

smoke «багаття як джерело диму» (перенос назви частини на назву цілого),

paddle «пересування на човні» (перенос назви діючого предмета на назву самої дії),

height «водорозділ» (перенос назви об'єкта на слово, що виражає його призначення),

beaver «одиниця товарообміну» (перенос назви матеріалу на слово, що виражає його призначення),

hood «тюлень-хохлач» (перенос форми складки на голові тюленя на назву самої тварини).

2.2. Проблема семантичної варіативності

Як зазначалося вище, англійська мова є полінаціональною мовою, тобто державною мовою зі своїми стандартами у декількох країнах світу [2; 17; 32]. Канадський варіант – один із регіональних підвидів мови. Цей варіант не має власного граматичного устрою та особливого основного словникового фонду, але має деякі фонетичні, орфографічні та граматичні відмінності, які не роблять його окремою мовою, а лише варіантом англійської мови. Основні ж розбіжності зводяться до розбіжностей у вокабулярі, до так званих канадизмів [21]. Вони виявляються на фоні загальноанглійського значення, яке в такому випадку буде інваріантним.

Процес лексико-семантичного варіювання передбачає зміну значення структурної одиниці мови без втрати її тотожності. Слово має складну структуру, що формується у розвитку мови. І зовнішня, і внутрішня структура слова здатна змінюватися під впливом фонетичних, морфологічних, семантичних та інших чинників, коли зміни у системах форм слова залежать від загальних змін семантичного устрою мови, що породжуються взаємодією граматичних та лексичних факторів [4, с. 103]. Всі

різновиди слова взаємообумовлені та взаємопов'язані, з часом виявляється мобільність структури слова. Завдяки цим властивостям слово швидко пристосовується до нових потреб комунікації, що сприяє розвитку словникового складу загалом.

Семантичні процеси у слові мають багатосторонній характер і відбивають явища, які фіксуються у словниковому складі мови. Це відноситься, зокрема, до функціональної неоднорідності слова за його різними лексико-семантичними варіантами [16, с. 53].

Переосмислення слів в одному варіанті мови призводить до появи у них нових значень або звуження (розширення) старих значень, до заміщення старих слів новими або до переваг одного з утворених або вже існуючих синонімів. Канадські значення аналізуються у порівнянні з британськими та американськими. Варіативність виявляється саме у процесі порівняння.

Так, слово *mad* у різних варіантах англійської мови (британському, американському, канадському) має різні денотативні значення [21; 29; 48]:

BrE – 1) «божевільний», «дурний»;

AmE – «злий, сердитий»;

CanE – вживається у значенні, властивому AmE, але лише в розмовному стилі. Наприклад,

He was mad at you (CanE). – Він був на тебе злий.

Іменник *period* теж варіює в аналізованих варіантах, змінюючи денотативне значення:

BrE – «урок»;

AmE і CanE – «крапка» (у пунктуації), тоді як у BrE у цьому значенні використовується синонім *fullstop*.

Слово *robe*:

у BrE – «мантія, ряса священика»;

в AmE та CanE воно зміщує денотативне значення і вживається у значенні «халат, жіноча сукня»;

у CanE *robe* означає «теплий плед».

Vest у британському варіанті англійської мови означає «майка», тоді як в американському та канадському варіантах у цьому значенні використовується слово *undershirt*. Наприклад:

She is wearing a vest. – Вона носить майку.

У AmE і CanE *vest* – «жилет», а для BrE у цьому значенні характерне вживання слова *waistcoat*.

He unbuttoned his vest. – Він розстебнув жилет.

Деякі загальноанглійські слова, зберігаючи загальне домінантне значення, набувають різних варіантів сенсу чи вживання у порівняних варіантах англійської. Наприклад:

pavement (загальноангл.):

1) «мощена поверхня»; 2) «підлога, вимощена мозаїкою»;

у BrE звужує своє значення до «тротуар»;

в AmE означає «проїжджа частина дороги, бруківка»;

у CanE широко використовуються значення, характерні для обох варіантів:

on either side of a cobbled pavement – по обидва боки бруківки.

Слід зазначити, що в AmE слово *pavement* практично не утримується і заміщено на *sidewalk (sideway)*.

Facuity (загальноангл. «здатність», «дар»):

у BrE отримує додаткове значення «факультет»;

в AmE – «професорсько-викладацький склад»;

у CanE *faculty* існує зі значеннями, специфічними як для BrE, так і для AmE:

with the students and the faculty – як серед студентів, так і серед професорсько-викладацького складу.

Слово *transportation*: загальноангл. 1) «перевезення, транспорт»; 2) «транспортування» є одним із яскравих прикладів лексико-семантичної варіативності. В AmE *transportation* набуває додаткових значень:

- 1) «транспортні засоби»;
- 2) «квиток» (залізничний, трамвайний тощо);
- 3) «вартість перевезення».

У BrE і CanE це слово набуває додаткового значення «висилання з країни» і вживається в історичних документах.

Загальноанглійське *to cover*:

- 1) «покривати, охоплювати»;
- 2) «тримати під прицілом».

В AmE і CanE набуває додаткового значення «давати звіт преси, висвітлювати у пресі»:

He covered the news – Він дав звіт для преси.

Дієслово *to rate* (загальноангл.) «вважати, обчислювати, обкладати податком, визначати клас, категорію»);

в AmE, CanE вживається ще й в значенні «бути на висоті положення, мати яке-небудь значення, котируватися»:

He was rated as one of the richest men – Він вважався одним із найбагатших людей.

To trade (загальноангл.) «торгувати»;

в AmE і CanE також означає «бути постійним клієнтом»:

We've been trading at that store for years. – Ми вже кілька років постійні клієнти того магазину.

Загальноанглійське *to fire* – «запалювати, стріляти»;

в AmE і CanE набуває значення «звільняти з роботи»:

He told them he'd been fired. – Він сказав їм, що був звільнений.

Слово *story* (загальноангл.) «оповідання, історія, фабула, вигадка»;

в AmE і CanE має додаткове значення «газетний матеріал»:

...as they make out in the story papers. – ... як про них пишуть у газетах.

Слово *mixer* (загальноангл. «змішувач, змішувальний апарат, міксер»), в AmE і CanE піддається метонімічному переносу і набуває додаткового значення «товариська людина», «вечірка». Наприклад:

She is a good mixer. – Вона товариська.

Stripe (загальноангл. «смужка»), в AmE і CanE поряд із загальноанглійським має значення «сорт, різновид». Наприклад:

A man of quite a different stripe. – Людина зовсім іншого гатунку.

Aisle (загальноангл. «прохід між рядами крісел в театрі, аудиторії тощо»), в AmE і CanE розширює своє значення і вживається як «прохід (взагалі)», в AmE має ще одне додаткове значення – «просіка».

Загальноанглійське *frontier* «кордон, рубіж», в AmE і CanE також і «віддалена частина країни, околиця».

Переосмислення слів в одному з варіантів призводить до появи у них нових значень або звуження старих, до заміщення застарілих слів новими або до переваг одного з утворених або вже існуючих синонімів [2; 16].

Так, слово *corn* у BrE означає «будь-яка рослина, що дає зерно», особливо пшениця (овес, жито, кукурудза), тоді як в AmE дане слово вживається в значеннях 1) «насіння цих рослин», 2) «кукурудза», 3) «кукурудзяне віскі» (розмов.).

У CanE *corn* звужує своє значення і вживається як «кукурудза», в той час як у BrE в цьому значенні вживається зовсім інша одиниця – *maize*.

Загальноанглійські слова *uncle* і *aunt* – «дядько» та «тітка» відповідно, в Канаді, особливо на території Лабрадор, вживаються по відношенню до будь-якого літнього чоловіка та жінки.

Слово *maid*, що вживається у BrE у значеннях:

1) «служниця, покоївка»;

2) «прислуга»;

в AmA звужує своє значення до «подружка нареченої»;

у CanE, навпаки, розширює і вживається по відношенню до будь-якої дівчини.

Зазначимо тут також такі слова:

Cosy

«затишний, зручний» у BrE й AmE;

у CanE отримало нове конотативне значення «енергійний, швидкий».

Proud –

«гордий» у BrE й AmE;

у CanE – «задоволений».

Tidy

«охайний, акуратний» у BrE й AmE;

у CanE – «швидкий».

To fist

«вдарити кулаком» у BrE й AmE;

у CanE – «хапати».

To saddle

«сідати в сідло» у BrE й AmE;

у CanE – «погоджуватися».

Raw

«садна» у BrE й AmE;

у CanE – «неотесаний хлопець».

Rack

«підставка, полиця» у BrE й AmE (розмов.) – «ліжко»;

в CanE – «гребінка».

Smack

«смак, присмак» у BrE й AmE;

у CanE – «короткий час».

Scheme

«план, система» у BrE та AmE;

у CanE – «нещастя».

Batch

«група, купа» у BrE й AmE;

у CanE – «сильний сніг».

Lop

«морський зиб» у BrE й AmE;

у CanE – «хвиля».

Frog

«жаба» у BrE;

AmE – розм. «француз»;

у CanE – назва напою.

Tram у BrE і CanE означає «трамвай», тоді як в AmE в цьому значенні використовуються *streetcar*, *trolley*. Останнє слово в AmE і CanE змінює своє денотативне значення в порівнянні з BrE, де воно означає «візок на коліщатках, який потрібно штовхати або тягнути за собою, для перевезення товарів і речей».

У BrE – *a luggage trolley* «візок для перевезення багажу», тоді як у AmE і CanE – це *a baggage cart*.

A tea trolley у BrE «столік на коліщатках для подачі їжі (чаю)», в AmE – *a tea wagon*; у BrE – *a supermarket trolley*, «продуктовий візок», в AmE й CanE – *a shopping cart* [36].

Слід зазначити, що у BrE слово *cart* використовується для позначення транспортного засобу без двигуна, що приводиться в рух за допомогою коня, тобто має значення «візок»; у значенні «візок» у BrE найчастіше використовується *handcart*.

Числівник *billion* в AmE і CanE означає «мільярд», а у BrE – «більйон»: *...more than two billion years* – понад два мільярди років.

Biscuit – у BrE має значення «сухе печиво», в AmE – «м'який хлібний рулет, який їдять з підливою». У значенні «сухе печиво» в AmE вживається

cookie, характерне і для CanE, а британське *biscuit* в CanE розширює своє значення і позначає «борошняний коржик, сухе печиво" [49].

... *tea with plain cookies* – чай із сухим печивом.

Principal – (загальноангл.) «голова, начальник» зазвичай навчального закладу (університету, коледжу, школи), в AmE і CanE вживається у значенні «директор школи», тоді як у BrE в цьому значенні використовується *headmaster*. У AmE і CanE *headmaster* звужує своє значення.

У словниковому складі будь-якої мови або її національного варіанта дослідники виділяють верстви лексики, що найбільш яскраво виражають національну своєрідність культури – реалії [5, с. 164], що відображають особливості природно-географічного середовища, культури, політичної структури суспільства, суспільно-політичного життя, побуту, звичаїв, традицій, а також що пов'язані з народними повір'ями, фольклором, міфологією, культурно-побутовими та культурно-історичними асоціаціями тощо.

Розглядаючи лексико-семантичну варіативність регіональних мігрантів англійської мови, слід зазначити національно-зabarвлену лексику, яка містить культурний компонент значення. Це безеквівалентна, конотативна, фонові лексика та ключові слова [1, с. 88].

До безеквівалентної лексики прийнято відносити денотативні реалії, які не мають словникових відповідностей в інших мовах чи через відсутність у суспільній практиці даної соціокультурної спільності відповідних реалій, чи через відсутність лексичних одиниць, що означають ці реалії. Така лексика або запозичується, або перекладається описово. Наприклад:

canoe – «каное»,

driving – «драйвінг»,

wigwam – «вігвам»,

caribou – «карибу»,

anorak – «анорак»,

rapids – «репідз»,

bob-sled – «бобслей».

Під конотативною лексикою розуміються слова, які за естетичними асоціаціями, закріпленими стосовно мовного колективу до певних ознак об'єктів, здатні відбивати ціннісну орієнтацію колективу.

Непоняттєві семантичні частки отримали назву лексичного фону. Лексичний фон ширший за лексичне поняття, тому слова можуть бути еквівалентними на рівні лексичного поняття і неповно еквівалентними на рівні лексичного фону. Таку лексику прийнято називати фоновою лексикою [7; 9; 22; 25].

У національних варіантах англійської мови можна підрозділити таку лексику на три групи:

- Одиниці, лексичний фон яких не збігається лише в одному із порівнянних національних варіантів. Наприклад:

Prime-minister/premier у британському варіанті англійської є синонімами і мають значення «прем'єр-міністр», а в AmE та CanE між ними існує важлива семантична відмінність: *prime minister* – «прем'єр-міністр», тоді як *premier* – «міністр закордонних справ».

Speaker (загальноангл. «оратор, диктор») в Англії – голова палати громад, у США та Канаді – голова палати представників.

Thanksgiving Day – в американському варіанті англійської мови День Подяки (четвертий четвер листопада). У канадському варіанті – свято закінчення збору врожаю, що відзначається у другий понеділок жовтня [33; 49].

- Одиниці, які набули додаткових, конотативних відтінків значення в кожному з варіантів мови. Наприклад [21; 29; 48]:

Station – (загальноангл. «місце, родовище, центр, радіостанція, дільниця (поліцейська), пожежне депо», в AmE і CanE набуває додаткових значень «поштове відділення, додатковий номер (комутатора)».

Plain у BrE – «простір з рівним рельєфом, рівнина», в AmE і CanE – «рівнина, прерія».

Bomb – у BrE – «успіх, удача», в AmE і CanE – «провал, невдача».

Денотативні реалії найбільш наочно демонструють національну своєрідність культур [22; 41]. Розбіжності змістовного плану спостерігаються у таких випадках:

- Денотативна реалія властива лише одній культурі. Наприклад:

Sloane Ranger «слоун рейнджер» – стереотип молодого чоловіка або дівчини з доброї родини, як правило, які демонстративно виявляють свою відданість традиційним цінностям; зовні це виявляється у підкреслено консервативній манері одягатися, афектованій поведінці, мовленні та світському способу життя [19; 29].

Yankee (AmE) – мешканець північних чи північно-західних штатів США. *Yankeeism* (CanE) – американізм.

- Дана реалія є у всіх порівняних культурах, але в одній з них відзначається спеціально. Наприклад:

Village green або *village common* – «дернова галявина, зелений газон для гри, ділянка землі, не обнесена огорожею, загальне володіння населення даної місцевості».

Spend-a-holic – людина, що не може зупинитися у траті грошей або купівлі товарів.

-У різних соціумах такі функції здійснюються певними реаліями (функціональна подібність різних реалій), функціональна відмінність подібних реалій виявляється, наприклад, у найменуваннях футболу:

BrE – *soccer*;

AmE – *American football*;

CanE – *Canadian Football*.

Особливо важко виділити конотативні реалії. Найпростіші лексичні одиниці в різних національних варіантах мови здатні отримувати додаткові

значення, зумовлені культурними факторами, пов'язаними з традиціями носіїв мови [10, с. 212].

Історія англійської мови на американському континенті починається з часів прибуття туди перших англомовних поселенців. Контакти з корінним населенням, знайомство з новими реаліями життя поступово приводило до певних змін у словниковому складі мови, який розширювався за рахунок запозичення, утворення нових слів для позначення нових понять, надання нових значень старим словам, утворення нових фразеологічних одиниць [11; 31; 39] тощо.

Не можна при цьому не враховувати, що дані про запозичення відносні, оскільки ґрунтуються тільки на письмових джерелах. У розмовної мови англоканадців, без сумніву, було більше іншомовних слів, що залишилися невідбитими в писемності. Письмова мова завжди більш консервативна і стандартна, до того ж пам'ятники цього періоду, що дійшли, багатьох одиниць могли не охопити. Серед запозичень слід перш за все зупинитися на запозиченнях із мови корінного населення Північної Америки. Це було характерно особливо для раннього періоду, коли найбільш численні надходження були з мов індіанців та ескімосів [16, с. 78].

Індіанізми проникали в мову англоканадців або безпосередньо, або через канадську французьку, оскільки французи раніше вступили у дотик з мовами аборигенів. Серед індіанізмів переважають позначення місцевої фауни, а саме назви:

а) тварин:

carcajou «росомаха»,

musquash ондатра»,

muskwa «ведмідь»,

quikhatch «росомаха» ;

б) птахів:

coska wee «качка»,

wavey «білий гусак»,
whisky-jack «сіра сойка без чубчика»;

в) риб:

titimeg «сиг»,
muski-nonge «маскінонг»,
namaucush «північноамериканський голець».

Менше запозичено з індіанських мов назв рослин. Наприклад:

jackasheuruck «ведмежа ягода»,
rembina (berry) «калина»,
hickory «горішник»;
wishakarucka «багульник гренландський».

З ескімоської запозичувалися головним чином позначення предметів та явищ Крайньої Півночі; менше – назви представників фауни – *tuktu* «олень карибу».

Деякі із запозичень з індіанських мов пов'язані зі способом життя і побутом індіанців, наприклад:

wigwam «хатина індіанців»;
remtikap «м'ясний порошок»;
squaw «дружина»;
powwow «збори»;
apple butter «різновид джему»;
maple syrup «кленовий сироп»;
wamprum «рід намиста».

Багато запозичень з французької відносяться до тематичної групи географічних найменувань, наприклад [37]:

prairie «прерія»,
sault «водоспад»,
portage «волок»,
vase «топка земельна ділянка».

Тематична група флори і фауни представлена такими одиницями:

caplin «дрібна риба для наживки»,

sif-fleur «сивий сурок»,

bluet «лохина».

До групи засобів пересування належать:

raquette «снігоступ»,

bateau «плоскодонний великий човен».

Більшість іншомовних запозичень приходило в КА в ранній період через усне мовлення зі значними фонетичними похибками [1, с. 22], наприклад:

caribou (< *halibu* «розриваючий копитом») «олень карибу»,

quickhatch (< *kwekwuhakao*) «росомаха»,

sagamite (< *kisagamite*) «м'ясний/рибний суп».

Через це нерідкі труднощі у встановленні джерела запозичення. У зв'язку з усною варіативністю досить часті фонетичні та графічні варіанти того ж слова: *ogema(h)* з індіанської «вождь» – також: *hucketau*, *ochima*, *hogama*, *oghema*, *ogima*, *oogatou*, *oketa*, *oketow*, *okimow*, *okotow*, *ooketow*, *ookima*; *bateau* «пласкодонний човен» (з французької) – *batteau*, *batto*, *battoe*; *tuprek*, *tupik* (з ескімоської) «літній намет зі шкір» та інші.

Канадизми іншомовного походження, як правило, адаптуються граматичною системою КА, легко приймаючи англійські форманти. Лише серед запозичень із французької зустрічаються коливання в письмовому оформленні множини:

aboiteau (> *aboiteaux /aboiteaus*) «гребля зі шлюзними воротами»;

властиві вони і деяким індіанізмам, що прийшли через КФ, наприклад:

richou (> *richoux / rochous*) «північноамериканська рись».

При запозиченні могла відбутися субституція афіксів, як у КФ *conducteur* > КА *conductor* «лоцман».

Калькування структури слова, запозиченого з іншої мови, було також поширене:

pipe of peace «трубка миру»,

Great Spirit і *Master of Life* «верховне божество індіанців»,

eau d'érable «сироп з кленового соку»,

wild oats < КФ *folle avoine* «цицанія водяна» тощо.

2.3. Комплекс завдань до вивчення лексичних особливостей англійської мови Канади

Розроблений комплекс вправ має на меті активізацію практичних навичок у рамках досліджуваної теми на факультативі з лінгвокраїнознавства у профільній школі.

Завдання для самостійного опрацювання

Дайте відповіді на запитання.

1. Яка наука досліджує варіанти мов?
2. Яких дослідників цієї галузі ви знаєте?
3. Як можна визначити лінгвістичний статус англійської мови Канади (КА)?
4. Чи можемо ми стверджувати, що мову Канади можна визначити як «Канадська мова»? У відповіді спирайтесь на думки дослідників із проблем регіоналістики.
5. Що таке «канадизм»?
6. Які особливості словникового складу англійської мови, на якій розмовляють у Канаді?
7. Що є дивергентним фондом КА?
8. Які способи словотвору застосовуються при побудові лексичних

одиниць КА?

9. Які запозичення в канадській англійській вам відомі, з яких мов, з яких діалектів?

10. Чи маються граматичні відмінності в канадському варіанті англійської мови?

11. Які фонетичні розбіжності в ньому маються?

12. Які інші регіональні варіанти англійської мови вам відомі? Які інші мови є полі національними?

Вправи [24; 31]

Вправа 1

Поясніть значення виділених лексичних одиниць в уривках із творів канадського письменника Сетон-Томпсона. Зробіть їх тематичну класифікацію (назви рослин, тварин тощо) [24, с. 170].

a. After a short time he stopped to listen, and heard only the “jay, jay” of the *bluejay*.

b. A little brown *swamp-sparrow* was teetering on a long rush in the pond.

c. There was a rustle in the brush Then he saw the *kinnikinnick* boughs shaking.

d. One day a flock of *prairie chickens* flew high overhead toward the thick spruce woods

e. Chaska looked toward them and said: “*Chickens* go hide in brush. Blizzard tonight.”

f. He at once set about trying the best untried plan he knew—the plan by which the coyote catches the fleeter *jack-rabbit*.

g. He was joined by Molly, who had taken her *teaberry* and eaten her frugal

meal of sweet birch near the Sunning Bank.

Вправа 2

Семантизуйте подані лексичні одиниці. Визначте спосіб їх творення. Заповніть таблицю.

Лексична одиниця	Значення	Спосіб творення
snowshoe rabbit		
jumping mouse		
tamarack-tree		
muskrat		
mouse-birds		
saskatoons		
chickadee		
spruce		
skunk		
bobcat		
bull-frog's		
hickory		
coon		
woodchuck		
basswood		
mustang		
coyote		

Вправа 3

Визначте, які з поданих нижче слів використовуються в Канаді, а які є британізмами або американізмами:

mail-car, silver frost, prairion, mail-van,
domestic mail, inland post, foreign mail,
rock maple, seal-oil lamp, otter board,
telegraph form, sealer, master lumberer.

Exercise 4

Визначте етимологію (походження) наступних слів.

Rock-worm, skim diggings,
squash, pickaninny, bush ranch,
bronc stomper, laker, ice-bridge.

Вправа 5

Прокоментуйте способи творення наступних канадизмів.

Raihead, foxberry, stoker ranchman,
ranch-hand, to pound, to blaze, Skimo,
rad, L.C., M.L.C., blacktail.

Вправа 6

Дайте приклади канадських хокейних термінів. Користуйтеся при цьому тлумачними словниками.

Вправа 7

Поясніть значення наступних канадизмів. Дайте їх українські еквіваленти.

Chesterfield, face-off, blue-line,
puck, kerosene, to rub noses, scare-wolf,

partridge hawk, to come York over,
 in the slumps, caribou,
 Labrador tea, kloooh,
 floater, carioling,
 greenhorn, out-winterer,
 quickhatch, cockawee,
 anorak, repids, bob-sled.

Висновки до розділу 2

Національно-специфічна лексика Канади відноситься до її дивергентного фонду і представлена одиницями, що визначаються як канадизми.

У лінгвістичному плані дивергентний фонд англійської мови у Канаді поповнювався лексичними одиницями, що надходили такими шляхами:

- методом словоскладення;
- методом дериваційного словотвору (суфіксації; префіксації; конверсії);
- методом скорочення;
- методом семантичного словотвору;
- за рахунок запозичень.

До запозичень відносять як фонетичні (безпосередні туземні найменування), так і кальки. Більшість із них пов'язані зі способом життя корінного населення і на сучасному етапі є інтернаціональними, тобто вживаються в усіх мовах при описі життя індіанців, а в канадський варіант вони потрапили через американський. Місцевий світ флори і фауни, а також умови існування у новому оточенні давали поштовх до запозичення лексичних одиниць, типових для аборигенів Канади (індіанців, ескімосів). Маються також запозичені одиниці з французької мови, оскільки вона є

другою мовою спілкування в Канаді. Запозичення з інших мов менш численні.

У композиційному, дериваційному та семантичному словотворі лексичні одиниці утворювалися на базі наявного матеріалу. При запозиченні адаптувалися іншомовні елементи у вигляді транскрипцій або у вигляді кальок.

Формування дивергентного фонду канадської англійської нерозривно пов'язане з проблемою семантичної варіативності мови. Варіативність найбільш яскраво проявляється саме на лексичному рівні, де виявляється цілий ряд лексико-семантичних особливостей національно забарвленої лексики.

З урахуванням семантичних змін специфічно канадська лексика підрозділяється на повні канадизми (усі лексико-семантичні варіанти одиниці є канадськими) та часткові канадизми (канадське значення виявляється тільки в одному лексико-семантичному варіанті; решта є або загальноанглійськими, або належить до інших варіантів мови).

Деякі загальноанглійські слова набувають різних варіантів смислу та вживання у порівнюваних варіантах англійської мови, зберігаючи при цьому загальне домінантне значення.

Переосмислення слова в одному з варіантів приводить:

- до розширення старих значень;
- до звуження старих значень;
- до метафоричного переосмислення;
- до метонімічного переосмислення.

Розглядаючи лексичну варіативність англійської мови, необхідно зауважити на національно-забарвлені канадизми (безеквівалентні, конотативні, фонові), що містять культурний компонент значення,

означають національно специфічні реалії, які, до речі, зрозумілі й за межами канадського варіанта англійської мови.

У роботі розроблені методичні рекомендації та комплекс вправ на активізацію практичних навичок на факультативі з лінгвокраїнознавства у профільній школі в рамках досліджуваної теми.

ВИСНОВКИ

Теорія регіонального варіювання мов, яка сформувалася та розвивається в сучасній вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці, стимулює цікавість до мовної політики, мовного творення, мовних станів та проблем мовного функціонування з урахуванням національно-специфічних рис.

Англійська мова Канади не настільки повно досліджена, як британська та американська англійська. Вона є зовсім особливим різновидом, що розвився на основі англійської мови Великобританії, перенесеної в новий регіон, і завдячує своїм існуванням і своєю специфікою самим канадцам.

У формуванні канадської англійської вирішальну роль грали внутрішні комунікативні ситуації та потреби спілкування даного співтовариства. Життя в новій країні, новому географічному середовищі, що характеризується зовсім іншими кліматичними особливостями, контакти з аборигенним населенням континенту, розвиток нових видів виробничої діяльності, а також формування нових форм життя та культури суспільства – все це викликало необхідність додаткової номінації нових предметів, процесів та явищ.

Дослідження лексичних канадизмів показало, що до розгалуження між англійською мовою Канади та Великобританії вели такі процеси: 1) творення в Канаді нових слів та стійких словосполучень; 2) виникнення нових значень у існуючих вже слів і словосполучень; 3) запозичення з інших мов та діалектів Великобританії. Зважаючи на те, що одні й ті ж лексичні одиниці розвивалися по-різному на різних територіях, деякі з них у Великій Британії виходили з вживання і перетворювалися на архаїзми, тоді як у Канаді зберігали свою активність.

Вищою формою існування мови є мова літературна, котра виділяється на фона національної мови і знаходиться в певному протиставленні до інших форм існування мови. Вивчення національно-культурної специфіки варіантів

англійської мови показало, що вони мають самостійні лінії розвитку в рамках єдиної культури і єдиного англомовного світу при наявності загального германського джерела. Будучи національними варіантами, вони є регіональними у відношенні один до одного.

Регіональна проблематика вивчення варіантів англійської мови не вичерпується тільки її семантичною стороною. Дослідження варті також і граматичні, фонетичні, стилістичні явища. Цікавими можуть виявитися інші регіональні варіанти, наприклад, у країнах, де англійська мова є другою державною.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

AmE – American English

Br.E – British English

CanE – Canadian English

АМА – американський варіант англійської мови

БА – британський варіант англійської мови

КА – канадський варіант англійської мови

Загальноангл. – загальноанглійський

Розм. – розмовний

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Биховець Н.М. Лексичні особливості англійської мови Канади : монографія. К. : Наукова думка, 1988. 152 с.
2. Варіанти полінаціональних літературних мов : монографія / Ю.О.Жлуктенко, В.Н.Бублик, А.В.Двужилов. К. : Наукова думка, 1981. 280 с.
3. Гапонів А.Б. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни: підручник. Вінниця : Нова книга, 2005. 464 с.
4. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т 1. Д. : ДНУ, 2012. 402 с.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т 3. Д. : ДНУ, 2012. 426 с.
6. Зубков М. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник / М.Зубков. Х. : ВД «Школа», 2011. 752 с.
7. Клименко І.М. Особливості національно маркованої антропоніміки в англійській мові. *Актуальні проблеми філології і методики викладання мов*: Зб. Матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 2020 р. С. 86-95. Режим доступу: elibrary.krpd.edu.ua
8. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.
9. Маслова Н.І. Країнознавство США. Полікультурність : навчальний посібник. Х. : Основа, 2008. 141 с.
10. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови : підручник. Харків : Основа, 1993. 256.
11. Раєвська Н.М. Англійська лексикологія : підручник. К. : Вища школа, 1971. 336 с.
12. Ahrend E.R. Ontario Speech. *American Speech*. # 2. P. 130-139.
13. Allen H.B. Canadian-American speech differences along the middle border. *The Journal of the Canadian Linguistic Association*. 1979. # 1. P. 17-24.

14. Avis W.S. The English language in Canada. *Current trends in linguistics*. The Hague, Paris. 1973. P.40-74.
15. Ayearst M.A. A note on Canadian speech. *American Speech*. # 3. P. 231-133.
16. Bagana J. Variation of the English Language in Great Britain, USA and Canada : monograph. Infra, 2014. 124 c.
17. Barnhart David K., Metcalf Allan A. America in so many words. NY : Houghton Mifflin Company, 1997. 308 p.
18. Barnhart C.L. The Second Barnhart Dictionary of New English. NY : Prentice Hall Press, 1980. 612 p.
19. The Canadian Oxford Dictionary / Ed. by K.Barber. Oxford : Oxford University Press, 2005. 3990 p.
20. Crystal D. Encyclopedia of the English Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 490 p.
21. A Dictionary of Canadianisms on Historical Principles / Ed. by W.S.Avis. Toronto : Gage, 1967. 927 p.
22. Goodenough W.H. Cultural Anthropology and Linguistics. *Language in culture and society : A reader in Linguistics and Anthropology*. NY : Harper & Row Publishers, 1964. P. 36-39.
23. Gregg R.J. Notes on pronunciation of Canadian English as Spoken in Vancouver, B.C. *The Journal of the Canadian Linguistic Association*. 1977. # 1. P.20-26.
24. Grinberg L.E. Exercises in Modern English lexicology : manual. K. : Higher School Publishing House, 1986. 240 p.
25. Hall E.T. Beyond culture : manual. Garden City, New York : Anchor Press, 1976. 298 p.
26. Hamilton D.E. Notes on Montreal English. *Canadian English : Origins and structures*. Toronto, 1975. P.46-54.
27. Hewson J. The speech of nations. *CJL*. 1983. V. 28. # 1. P.32-47.

28. Hidekel S.S. A Course in Modern English Lexicology : manual. K. : Vyscha Shkola, 1979. 269 c.
29. Hornby A. S. The Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford : Oxford University Press, 1982. 842 p.
30. Joy R.J. Language in conflict : monograph. Ottawa, 1967. 186 p.
31. Kveselevich D.I., Sasina V.P. Modern English lexicology in practice : manual. Vinnytsa : Nova Knyha Publishers, 2003. 128 p.
32. Lawendowski B., Punkhurst J. British and American English : monograph. Warszawa : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1975. 162 p.
33. Longman Dictionary of English Language and Culture. Harlow : Addison Wesley Longmans Limited, 1992. 1555 p.
34. Matthews P. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics. Oxford : Oxford University Press, 1997. 410 p.
35. McConnell. Our own voice : Canadian English and how it came to be : monograph. Toronto : Gage, 1978. 276 p.
36. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, Eleventh Edition : Merriam-Webster, Inc., 2003. 1664.
37. The Merriam-Webster Pocket Dictionary of Proper Names / Comp. by G.Payton. NY: Prentice Hall, 1972. 457 p.
38. Murray J. A. H. The Oxford English Dictionary. Oxford : Oxford University Press, 1993. 764 p.
39. Nikolenko A.G. English Lexicology. Theory and practice : manual. Vinnytsa : Nova Knyha, 2007. 528 p.
40. Orkin M. Speaking Canadian English : monograph. London : Routledge and Kegan Paul, 1971. 276 p.
41. Polupan V. English-speaking countries: A cultural reader. Kharkiv : Academia, 2000. 208 p.
42. Priestly F. Canadian English. *British and American English since 1900*. London, 1971. P.72-79.

43. Pringle I. Attitudes to Canadian English. *The English language today*. Oxford, NY, Toronto, 1985. P. 183-197.
44. Roget P.M. Thesaurus of English Words and Phrases. London : Longman, 1978. 958 p.
45. Scargill M. A short history of Canadian English : monograph. Victoria : Sono Nis Press, 1977. 63 p.
46. Story G.M. Newfoundland dialect : a historical view. *Canadian geographical Journal*. 1975. # 70. P. 127-131.
47. Wanamaker M.G. Your dialect is showing. *Looking at a language*. Toronto : Gage, 1966. P. 104-113.
48. Webster`s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. New York : Portland House, 1989. 2078 p.
49. Webster`s New World Dictionary / Ed. by D.Guralnik. NY : Prentice Hall Press, 1996. 1692 p.
50. Wilson H. Lunenburg Dutch : Facts and folklore. *Canadian English : Origins and structures*. Toronto, 1975. P.40-44.

